

N:o 174.

Af herr **O. M. Höglund**, *i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående bidrag till bestridande af kostnaderna för en allmän konst- och industriutställning i Stockholm år 1897.*

I Kongl. Maj:ts nådiga proposition n:o 40 till innevarande Riksdag föreslås, att Riksdagen skulle bevilja ett belopp af 300,000 kronor såsom bidrag till kostnaden för en allmän konst- och industriutställning i Stockholm år 1897. Öfriga för ändamålet behöfliga medel skulle anskaffas dels genom bidrag från manufakturförslagslånefonden och handels- och sjöfartsfonden äfvensom från Stockholms stad, dels ock genom inrättande af ett klasslotteri.

Visserligen är betydelsen af allmänna konst- och industriutställningar nu mindre än i forna dagar. I vår tid med dess högt utvecklade kommunikationer och dess omåttligt uppdrifna konkurrens utbjudas och exponeras alla världens säljbara produkter snart sagdt öfverallt och allestädes och på alla möjliga tider. Jemfördt med förhållandena på den tid, då den första världsexpositionen hölls, lefva vi sålunda liksom i en ständig världsexposition. En utställning kan sålunda icke i vår tid, särskildt om den är inskränkt till ett visst land eller några få angränsande länder, erbjuda många nya föremål, som icke i större eller mindre grad äro välbekanta förut. Men väl erbjuder den tillfälle att se samlat på ett ställe, hvad man eljest måste söka på många olika håll.

Att jag icke anför några vidare skäl för hållandet af den föreslagna utställningen, beror uteslutande derpå, att desamma äro så utförligt behandlade i Kongl. Maj:ts proposition, att jag svårligen skulle kunna anföra något skäl, som icke der redan blifvit angifvet. Vare det alltså nog, att jag erkänner utställningens stora önskvärdhet. Men skola dylika

Bih. till Riksd. Prot. 1895. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 48 Häft. (N:o 174)

utställningar göra den nytta de kunna och bära för att rättfärdiga de med dem förbundna stora uppoffringarna, så måste den variéartade pregel, som de senaste utställningarna i utlandet mer och mer erhållit, gifva vika för en allvarligare karakter. Ty såsom ett förlustelsetillfälle kan en utställning icke försvaras, utan endast genom det allvarliga arbete, som nedlägges dels på förberedelserna, dels på de vunna resultatens omsorgsfulla studerande. Det är sålunda endast under den förutsättningen, att den föreslagna utställningen erhåller en fullt allvarlig pregel i afsigt att kraftigt främja konst och industri, som jag förordar densamma.

Om jag sålunda lika litet vill förringa som öfverdrifva det gagn, utställningar kunna göra — och här vill jag nämna, att jag särskildt tror specialutställningar, sådana som de periodiskt återkommande landtbruksutställningarna, vara af mycket stor betydelse — så anser jag dock utställningars hållande icke vara ett *sådant* lifsintresse för samhället, att *alla* andra hänsyn måste vika. I detta, lika litet som i något annat fall får man låta ändamålet helga medlen. Det af Kongl. Maj:t föreslagna klasslotteriet anser jag komma att göra vida större skada, än utställningen kan göra gagn. Visserligen ifrågasättes dess införande blott för en kortare tid och för ett speciellt ändamål, men jag tillåter mig undra, om dylika speciella ändamål någonsin komma att fattas.

Jag ber få erinra, att då det första lotterilånet för teaterbyggnadskonsortiets räkning upplades, hyste många stora betänkligheter, att derigenom penninglotteriet skulle återupplifvas såsom en offentlig erkänd institution, och förutsade, att om man den gången gäfvade vika för teaterns skull, skulle säkerligen andra penningbehöfvande institutioner inom en icke aflägsen framtid framställa anspråk på att få upplägga lotterilån. Lotteriets försvarare genmälde då, att en gång var ingen gång, och att ett då lemnadt medgifvande icke innebure prejudikat för framtiden. Tillstånd till lånets utgifvande erhöles, och inom ett par år befans behållningen af detsamma icke tillräcklig för ändamålet, hvadan tillstånd till utsläppande af ett nytt lotterilån söktes. Denna gång hette det: har man sagt A, får man säga B, ty det går ej an att stanna vid halfgjord gerning, och derpå kom som bekant äfven detta lotterilån till stånd. Men sätta vi icke nu en bestämd gensaga mot *alla* ytterligare lotterier, så är det ej nog med att vi fått säga A och B, utan vi få nog då lära oss hela alfabetet, ty penningbehöfvande institutioner, som i någon mån kunna kallas allmännyttiga, lära nog aldrig komma att saknas. Det vore dock bedröfligt, om, sedan Riksdagen upprepade gånger uttalat sig mot statslotterier, och innevarande riksdag Andra Kammarens tredje tillfälliga utskott på goda skäl hemställt om afslag å herr Sjös motion angående inrättande af

statslotterier, lotteriinstitutionen ändock på en bakväg skulle vinna permanent fotfäste i vårt land.

Till förmån för premieobligationslånen har upprepade gånger framhållits, att obligationsinnehafvarne alltid återfå sitt utlagda kapital, om ock först efter många års förlopp, och att det följaktligen endast är kapitalets afkastning, som blir föremål för spel. Om ock detta är en skilnad mera till graden än till arten, så kan dock icke bestridas, att klasslotteriet är en mera ren och oblandad form af hasardspel än premieobligationslånet. Visserligen är det med klasslotteriet möjligt att på kort tid uttaga betydliga summor ur allmänhetens fickor — och jag förmodar, att denna form blifvit af Kongl. Maj:t vald, på det att hela transaktionen på några få år skulle kunna bringas ur världen — men en gifven följd deraf är också, att den valuta, allmänheten får för de penningar, den nedlägger i lotteriet, blir *sämre* än i fråga om ett premieobligationslån, der den dock i de flesta fall blir tillräckligt dålig, för att man skall vara berättigad karakterisera denna s. k. låneform som ett sätt att plundra en godtrogen allmänhet. Klasslotteriet är obestriddligen en mera förkastlig form af hasardspel än premieobligationslånet, men besitter den fördelen att på kort tid kunna afvecklas och sålunda att en gång infördt icke med nödvändighet ega bestånd för många årtionden. Men från klasslotteriet torde steget till nummerlotteriet icke vara större än från premieobligationslånet till klasslotteriet, och derefter huru långt hafva vi qvar till spelbanken? Bestämdt orätt vore det i alla händelser att betrakta det nu föreslagna klasslotteriet som en enstaka åtgärd för sig, utan det bör ses i sitt sammanhang såväl med sina föregångare som sina möjliga efterföljare.

Det är nu så länge sedan nummerlotteriet afskaffades i vårt land, att man hunnit glömma de förderfliga följderna deraf. Detta skedde nemligen vid 1840—1841 års riksdag. Hvad man på den tiden tänkte, framgår emellertid af nämnda Riksdags skrifvelse till Kongl. Maj:t, n:o 67, hvori Ständerna, »då erfarenheten vitsordat, att kongl. nummer-lotteri-inrättningen på en mängd spelande, såväl i moraliskt som ekonomiskt hänseende, utöfvat ett skadligt inflytande, samt då det otvifvelaktigt innebär en motsägelse att, under gällande förbud emot hasardspel i allmänhet, med statens skydd hägna en inrättning, hvars verkningar på den obildade och oerfarne äro nästan lika förderfliga som de, hvilka af andra hasardspel förorsakas, och det jemväl synes föga öfverensstämmande med statens värdighet att, endast i betraktande af den från berörda lotteri härflytande vinst, bibehålla en inrättning, som, ur moralitetens synpunkt, icke kan godkännas,» hemställa om nummerlotteriets upphörande. Någon lärdom borde också kunna hemtas af senare tiders erfarenhet från andra länder,

der lotteriväsendet ännu florerar. Vi finna då, att alla vittnesbörd öfverensstämma deri, att lotterispelet ingalunda är inskränkt till de mera välmående klasserna, utan tvärtom i främsta rummet idkas af de mindre bemedlade, som på detsamma förslösa de små öfverskott, som samlade i form af sparbanksinsättningar kunde hafva beredt dem en tryggad ålderdom eller åtminstone utgjort en liten reservtillgång, som hindrat nöden att gästa deras hem vid en tillfällig arbetslöshet eller sjukdom eller minsta motgång af annat slag. Man må ej invända, att det är egentligen de svaga karaktererna, som falla offer för lotteriväsendet, och att det kan vara likgiltigt, om dessa falla offer för denna eller någon annan frestelse; ej heller må man säga, att om man också förhindrar inrättandet af inhemska lotterier, så finnas tusende tillfällen att spela på utländska. Just för svaga karakterer erbjuder lifvet tillräckligt många frestelser, som icke kunna undvikas, hvadan det är samhällets pligt att icke onödigtvis utsätta dem för flera. Och många af naturen svaga karakterer kunna genom lämplig omvårdnad räddas åt samhället och blifva nyttiga och lyckliga medlemmar af detsamma, men gå förlorade, om de utsättas för alltför stora frestelser. Dylika förluster har samhället icke rätt att förorsaka och icke råd att göra — och det äfven ur ekonomisk synpunkt. Ty ett folk är i alla afseenden starkare, och dess ekonomi, hvilket dock i detta sammanhang visst icke är hufvudsaken, sundare i samma mån som det står på högre moralisk ståndpunkt. Och hvad beträffar den andra invändningen, att i alla fall tillfällen till lotterispel icke saknas, så skulle det blott vara mig alltför kärt, om dessa tillfällen kunde på ett fullt verksamt sätt undertryckas, men det är dock en ofantlig skilnad mellan dessa utländska, delvis med misstro betraktade lotterier och inhemska, som skulle uppträda under statens hägn och skydd och med dess garanti. Frestelsen att spela på de senare vore så mycket större, som den helsosamma fruktan för oredlig behandling af mellanhänder vore försvunnen, och den stämpel af förkastlighet, som staten genom restriktiva åtgärder påtryckt lotterispelet, vore utplånad. Om man också icke kunde hoppas, att inrättandet af inhemska penninglotterier skulle fördrifva de utländska ur landet, särskildt ur de södra provinserna, så torde det dock vara utom allt tvifvel, att lotterispelet i sin helhet skulle taga en betydligt ökad utsträckning genom inhemska lotterier. Till äfventyrs finge man äfven i detta fall göra en liknande erfarenhet, som man förut många gånger gjort på andra håll, i det att med de ökade tillfällena spelandet på *både* inhemska och utländska lotterier tilltog i omfång.

Om vi nu betrakta de ändamål, för hvilka penninglotterier på senare tider förekommit eller föreslagits i vårt land, nemligen ordnandet

af vår nationalteater och hållandet af en konst- och industriutställning, så äro de för visso beaktansvärda. Men betänker man, att det i främsta rummet är den mindre bemedlade allmänheten, som beskattas genom penninglotterier, så framställer sig otvunget den frågan, om just denna allmänhet i främsta rummet har gagn af de ändamål, hvarför den beskattats. Svårligen torde kunna sägas så vara förhållandet i de anförda fallen, utan här eger nog i det stora hela en beskattning af de mindre bemedlade rum till förmån för hufvudsakligen de mera bemedlade samhällsklasserna. Äfven och icke minst ur denna synpunkt anser jag det föreslagna klasslotteriet förkastligt.

Då jag, såsom jag ofvan haft äran anförä, gerna såge, om den föreslagna konst- och industriutställningen komme till stånd, och anser densamma, rätt ordnad, väl värd de dermed förknippade uppoffringar, men å andra sidan omöjligen kan gilla Kongl. Maj:ts förslag om beredande af en del af de erforderliga medlen genom inrättande af ett klasslotteri, så hemställer jag,

att Riksdagen, med afslag å Kongl. Maj:ts nyssberörda hemställan, måtte, såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för en allmän konst- och industriutställning i Stockholm år 1897, utom af Kongl. Maj:t på extra stat för år 1896 begärda 300,000 kronor, bevilja 500,000 kronor, eller det belopp, som statsutskottet pröfvar för ändamålet erforderligt, att utgå på extra stat under loppet af ett eller flera derpå följande år.

Stockholm den 2 april 1895.

Otto M. Höglund.